

Andreas Kalvos (1792-1869)

Odes quarta i sisena de les *Líriques* (París, 1826)

Traducció: Pau Sabaté Marqués

Seguint els criteris de la revista, l'accentuació politònica de l'original ha estat reduïda al sistema monotònic. Pel que fa als altres aspectes formals del text de Kalvos, com ara l'ortografia i la puntuació, que difereixen de l'ús actual, les particularitats del text han estat respectades. El lector familiaritzat amb la llengua grega hi detectarà de seguida formes sorprenents, com ara μαζόνονται enlloc de μαζώνονται i 'ναγοράσητε en lloc de να αγοράσετε, i hi observarà un ús peculiar del guió. La traducció catalana, però, segueix els criteris de puntuació habituals en els nostres dies i no intenta reproduir els de Kalvos. El que sí que intenta reproduir és la mètrica de l'original, l'estrofa kàlvica, constituïda per quatre hexasíl·labs i un tetrasíl·lab (escandint a la grega, quatre heptasíl·labs i un pentasíl·lab). Aquesta traducció segueix el text de l'edició crítica de Pontani 2011 [1970].

Ωδή τετάρτη

Oda quarta

ΕΙΣ ΣΑΜΟΝ

A SAMOS

α'

i

Όσοι το χάλκεον χέρι
βαρύ του φόβου αισθάνονται,
ζυγόν δουλείας ας έχωσι·
θέλει αρετήν και τόλμην
η ελευθερία.

Els qui senten la mà
de bronze de la por
que duguin jou d'esclaus:
vol virtut, vol audàcia
la llibertat.

β'

ii

Αυτή (και ο μύθος κρύπτει
νον αληθείας) επτέρωσε
τον Ίκαρον· και αν έπεσεν
ο περωθείς κ' επνίγη
θαλασσωμένος·

Ella (i el mite amaga
sentit ver) donà ales
a Ícar. Si va caure,
alat, i es va ofegar
enmig del mar,

γ'

iii

Αφ' υψηλά όμως έπεσε,
και απέθανεν ελεύθερος. —
Αν γένης σφάγιον άτιμον
ενός τυράννου, νόμιζε
φοικτόν τον τάφον.

caigné de molt amunt
i va morir ben lliure.
Si ets víctima sense honra
d'un tirà, considera
la tomba horrible.

δ'

Μούσα, το Ικάριον πέλαγος
 έχεις γνωστόν. Να η Πάτμος,
 να αι Κορασσίαι, κ' η Κάλυμνα
 'που τρέφει τας μελίσσας
 με' αθέριστα άνθη.

iv

Musa, la mar d'Icària
 coneixes. Mira, Patmos
 i Coràssies, i Càlimnos,
 que amb flors sense segar
 nodreix abelles.

ε'

Να της αλόης η νήσος,
 και η Κως ευτυχεστάτη,
 η τις του κόσμου εχάρισε
 τον Απελλήν και αθάνατον
 τον Ιπποκράτην.

v

Mira, l'illa de l'àloe
 i Cos la benaurada,
 que al món ha regalat
 Apel·les i, immortal,
 el gran Hipòcrates.

ς'

Ιδού και ο μέγας τρόμος
 της Ασίας γης, η Σάμος·
 πλέξε δι' αυτήν τον στέφανον
 υμνητικόν και αιώνιον
 λυρική κόρη.

vi

Mira també l'enorme
 terror de l'Àsia, Samos.
 Trena-li la corona
 eterna dels teus himnes,
 donzella lírica.

ζ'

Αυτού, ενθυμάσαι, εγέμιζες
 του τέϊου Ανακρέοντος
 χαρμόσυνον κρατήρα,
 κ' έστρωνες διά τον γέροντα
 δροσόεντα ρόδα.

vii

Hi omplies, ¿te'n recordes?,
 a Anacreont de Teos
 crateres d'alegria
 i al vell feies un jaç
 de rou i roses.

η'

Αυτού, του Ομήρου εδίδασκες
 τα δάκτυλα να τρέχουσι
 με' την ωδήν συμφώνως,
 όταν τα έργα ιστόρει
 θεών και ηρώων.

viii

Aquí a Homer ensenyaves
 a fer que els dits corressin
 d'acord amb la cançó
 quan narrava les gestes
 de déus i herois.

θ'

Αυτού, τα χρυσά έπη
 εμπύχωνες εκείνου,
 δι' ου τα νέφη εσχίσθησαν
 και των άστρων εφάνηκεν
 η αρμονία.

ι'

Ω κατοικία Ζεφύρων,
 όταν αλλού του ηλίου
 καίουν τα βουνά η ακτίνες,
 ή τον χειμώνα η νύκτα
 κόπτει τας βρύσεις·

ια'

Εσύ ανθερόν το στήθος σου,
 φαιδρόν τον ουρανόν
 έχεις, και από τα δένδρα σου
 πολλή πάντοτε κρέμεται
 καρποφορία.

ιβ'

Καθώς προτού νυκτώση,
 μέσα εις τον κυανόχροον
 αιθέρα, μόνος φαίνεται
 λάμπων γλυκός ο αστέρας
 της Αφροδίτης.

ιγ'

Καθώς μυρτιά υπερήφανος
 απ' άνθη φορτωμένη
 και από δροσιάν αστράπτει,
 όταν η αυγή χρυσόζωνος
 την χαιρετάη·

ix

Aquí donares ànima
 als mots d'or d'aquell home
 que els núvols va escampar
 tot d'una i l'harmonia
 mostrà dels astres.

x

Habitatge dels Zèfirs,
 quan a altres llocs el sol
 abrusa les muntanyes
 o la nit, a l'hivern,
 estronca fonts,

xi

tu tens el pit florit
 i tens el cel radiant,
 i penja dels teus arbres
 un gran esplet de fruits
 a totes hores.

xii

Com, a l'hora foscant,
 a l'èter de color
 blau fosc només s'hi veu,
 sol i lluent, el dolç
 estel de Venus;

xiii

com la murta orgullosa,
 carregada de flors,
 que lluu per la rosada
 quan la saluda l'alba
 de cinyell d'or,

ιδ'

Ούτω το κύμα Ικάριον
κτυπούσα η βάρκα, βλέπει
σε εις τα νησία ανάμεσα
λαμπράν και υψηλοτάτην,
και αγαλλιάζει.

ιε'

Τι εγίνηκαν η ημέραι,
ότε εις τας κορυφάς
του Κερκετέως δενδρόεντος
εχόρευον η τέχναι
στεφανωμέναι.

ις'

Έρχονται, ω μακαρία
νήσος, έρχονται πάλιν·
το προμηνύουσι τ' άντρα σου
φλογώδη, εξ ων μυρία
μάχαιραι εκβαίνουν.

ιζ'

Ως η σφήκες μαζόνονται
επί τα ολίγα λείψανα
σπαραγμένης ελάφου,
ή ταύρου οπού εκατάνησε
δείπνον λεαίνης,

ιη'

Αλλ' αν βροντήση εξαίφνης,
πετάουν ευθύς και αφίνουσι
την ποθητήν τροφήν,
υπό τα δένδρα φεύγουσαι
και υπό τους βράχους·

xiv

així, solcant les ones
del mar d'Icària, et veu
la barca entre les illes
brillant i més excelsa
i se n'alegra.

xv

Què se n'ha fet dels dies
aquells que dalt dels cims
del Cerceteu arbrat
les Arts hi feien danses
portant corona?

xvi

Vénen, oh benaurada
illa, vénen de nou.
Ho anuncien els teus
antres ardents, d'on surten
milers de dagues.

xvii

Com les vespes s'apleguen
damunt les poques restes
d'un cérvol esqueixat
o un toro que ha estat presa
d'una lleona

xviii

i, si rugeix de sobte,
volen en pic i deixen
la menja desitjada,
i fugen sota els arbres
i els roquissars,

ιθ'

Ούτως, εις τα παράλια
 ασιατικά, τα πλήθη
 αγαρηνά αναρίθμητα
 βλέπω 'να επισωρεύονται,
 όμως ματαίως.

κ'

Σάλπιγγα μεγαλόφθογγος
 «οι Σάμιοι», κράζει, «οι Σάμιοι»,
 και ιδού τα πόδια τρέμουσι
 μυρίων ανδρών και αλόγων
 θορυβουμένων.

κα'

«Οι Σάμιοι» — και εσκορπίσθησαν
 των απίστων αι φάλαγγες. —
 Α, τι, ω δειλοί, δεν μένετε,
 'να ιδήτε, αν το σπαθί μας
 κοπτερόν ήναι;

κβ'

Έρχονται, πάλιν έρχονται
 χαράς ημέραι, ω Σάμος·
 το προμηνύουν οι θρίαμβοι
 πολλοί και θαυμαστοί
 'που σε δοξάζουν.

κγ'

Νήσος λαμπρά ευδαιμόνει·
 ότε η δουλεία σε αμαύρωνε,
 σ' είδον· άμποτε 'νάλθω
 'να φιλήσω το ελεύθερον
 ιερόν σου χώμα.

xix

així per les riberes
 de l'Àsia veig la turba
 agarena, incomptable,
 com s'amuntega tota,
 però és en va.

xx

Trompeta de veu grossa
 «els samis» crida, «els samis»,
 i tremolen les cames
 de tants cavalls i homes,
 que tots s'esveren.

xxi

«Els samis» i les files
 dels infidels s'escampen.
 Ah, covards, no us quedeu
 a veure si té tall
 la nostra espasa?

xxii

Vénen, vénen de nou
 dies de joia, oh Samos.
 Ho anuncien els molts
 i admirables triomfs
 que ara et glorien.

xxiii

Illa clara, prospera.
 Quan el jou t'enfosquia
 vaig veure't; si pogués
 besar la teva santa
 terra, ja lliure!

κδ'

Εάν φιλοτιμούμεθα
 'να την 'ξαναποκτήσωμεν
 μ' ιδρώτα και με' αίμα,
 καλόν είναι το καύχημα
 της αρχαίας δόξης.

Ωδή έκτη

ΑΙ ΕΥΧΑΙ

α'

Της θαλάσσης καλήτερα
 φουσκωμένα τα κύματα
 'να πνίξουν την πατρίδα μου
 ωσάν απελπισμένην,
 έρημον βάρκαν.

β'

'Σ την στεριάν, 'ς τα νησιά
 καλήτερα μίαν φλόγα
 'να ιδώ παντού χυμένην,
 τρώγουσαν πόλεις, δάση,
 λαούς και ελπίδας.

γ'

Καλήτερα, καλήτερα
 διασκορπισμένοι οι Έλληνες
 'να τρέχωσι τον κόσμον,
 με' εξαπλωμένην χείρα
 ψωμοζητούντες.

δ'

Παρά προστάτας 'ναχωμεν.
 Με ποτέ δεν εθάμβωσαν
 πλούτη ή μεγάλα ονόματα,
 με ποτέ δεν εθάμβωσαν
 σκήπτρων ακτίνες.

xxiv

Si ara ja ens fem dignes
 de tornar a fer-la nostra
 amb suor i també amb sang,
 està bé que ostentem
 la glòria antiga.

Oda sisena

ELS DESITJOS

i

Més val que de la mar
 les onades inflades
 la meva pàtria ofeguïn
 com una barca sola,
 desesperada.

ii

En terra ferma, en illes,
 més val veure una flama
 per tot arreu vessada
 que es mengi viles, boscos,
 gent i esperances.

iii

Més val això, més val
 que els grecs, disseminats,
 vagin corrent pel món
 captant un tros de pa
 amb la mà estesa

iv

que tenir protectors.
 A mi no m'enlluernen
 riqueses ni grans noms,
 a mi no m'enlluernen
 lluors de ceptres.

ε'

Αν οπόταν πεθαίνει
 πονηρός βασιλεύς
 έσβυν' η νύκτα έν' άστρον,
 ήθελον μείνει ολίγα
 ουράνια φώτα.

ς'

Το χέρι οπού προσφέρετε
 ως προστασίας σημείον
 εις ξένον έθνος, έπνιξε
 και πνίγει τους λαούς σας,
 πάλαι, και ακόμα.

ζ'

Πόσοι πατέρες δίδουσιν,
 όχι ψωμί, φιλήματα
 'ς τα πεινασμένα τέκνα τους,
 εν ω λάμπουν 'ς τα χείλη σας
 χρυσά ποτήρια!

η'

Όταν υπό τα σκήπτρα σας
 νέους λαούς καλείτε,
 νέους ιδρώτας θέλετε
 εσείς διά 'να πληρώσητε
 πλουσιοπαρόχως,

θ'

Τα ξίφη οπού φυλάγουσι
 τα τρέμοντα βασίλεια σας,
 τα ξίφη οπού τρομάζουσι
 την αρετήν, και σφάζουσι
 τους λειτουργούς της.

v

Si, sempre que es morís
 un rei malvat, la nit
 apagués una estrella,
 quedarien ben poques
 fulgors celestes.

vi

La mà que ara oferiu,
 senyal de protecció,
 a una nació, ha ofegat
 i ofega el vostre poble,
 abans i encara.

vii

Quants pares hi ha, que donen
 no pa, sinó petons
 als seus fills afamats
 mentre brillen gots d'or
 als vostres llavis!

viii

Quan sota el vostre ceptre
 convideu pobles nous,
 voleu noves suors,
 vosaltres, per pagar
 ben ricament

ix

les espases que guarden
 els vostres regnes trèmuls,
 les espases que esglaien
 la virtut i en degollen
 els servidors.

ι'

Θέλετε θησαυρούς
πολλούς διά 'ναγοράσητε
κρότους χειρών και επαίνους,
και τ' άπιστον θυμίαμα
της κολακειάς.

ια'

Ημείς διά τον σταυρόν
ανδρείως υπερμαχόμεθα
και σεις εβοηθήσατε
κρυφά τους πολεμούντας
σταυρόν και αλήθειαν.

ιβ'

Διά να θεμελιώσητε
την τυραννίαν τιμάτε
τον σταυρόν εις τας πόλεις σας,
και αυτόν επολεμήσατε
εις την Ελλάδα.

ιγ'

Και τώρα εις προστασίαν μας
τα χέρια σας απλώνετε!
τραβήξετέ τα οπίσω·
βλέπει ο θεός και αστράπτει
διά τους πανούργους.

ιδ'

Όταν το δένδρον νέον
εβασάνιζον οι άνεμοι,
τότε βοήθειαν ήθελεν,
εδυναμώθη τώρα
φθάνει η ισχύς του.

x

Voleu tresors a munts
per poder-hi comprar
aplaudiments i elogis
i l'encensar infidel
dels qui us adulen.

xi

Nosaltres per la creu
lluitem amb valentia;
vosaltres ajudàveu
en secret qui combat
la creu i el ver.

xii

Per a fonamentar
la tirania, honreu
la creu a les ciutats
vostres, i a Grècia, en canvi,
la combatheu.

xiii

I ara, per protegir-nos,
ens allargueu les mans!
Ja podeu retirar-les:
Déu hi veu i llampega
contra els astuts.

xiv

Quan l'arbrissó era jove
i els vents el turmentaven,
llavors volia ajuda;
ara ja s'ha afermat
i té prou força.

ιε'

Το ξίφος σφίγξαιτ' Ἕλληνες —
 τα ομμάτια σας σηκώσατε —
 ιδού — εις τους ουρανοῦς
 προστάτης ο θεός
 μόνος σας είναι.

ιζ'

Και αν ο θεός και τ' ἄρματα
 μας λείψωσι, καλήτερα
 πάλιν 'να χρεμετήσωσι
 'ς τον Κυθερώνα Τούρκων
 ἀγρῖαι φοράδες,

ιζ'

Παρά... Αι, ὅσον είναι
 τυφλή και σκληροτέρα
 η τυραννίς, τοσούτον
 ταχυτέρως ανοίγονται
 σωτήριοι θύραι.

ιη'

Δεν με θαμβώνει πάθος
 κανένα· εγώ την λύραν
 κτυπάω, και ολόρθος στέκομαι
 σιμά εις του μνήματός μου
 τ' ανοικτόν στόμα.

xv

Premeu l'espasa, grecs,
 alceu amunt els ulls,
 mireu: a dalt del cel
 el vostre protector
 únic és Déu.

xvi

I si Déu i les armes
 ens faltessin, val més
 que renillin de nou
 al Citeró les eugues
 feres dels turcs

xvii

que no... ah, com més cega
 i dura sigui encara
 la tirania, tant
 més ràpid han d'obrir-se
 portes salvífiques.

xviii

A mi no m'enlluerna
 cap passió: jo la lira
 toco i m'estic ben dret
 vora la boca oberta
 del meu sepulcre.

GLOSSARI

Aquell home que [...] l'harmonia mostrà dels astres (*A Samos*, estrofa ix): Pitàgores, nadiu de Samos.

Cerceteu (*A Samos*, estrofa xv): la muntanya més alta de Samos (1.437 m), a l'extrem occidental de l'illa. Modernament s'anomena Kerkis. És notable per l'abundància de coves.

Coràssies (*A Samos*, estrofa iv): nom antic de Furni i les illes circumdants, entre Samos i Icària.

L'illa de l'àloe (*A Samos*, estrofa v): no és gens clar a quina illa es refereix. A Cos mateixa s'hi conrea l'àloe vera en els nostres temps, però desconec si això ja era així a l'època de Kalvos. L'única illa important del mar d'Icària que el text no anomena és Icària mateixa, però no em consta que hagi tingut mai cap relació especial amb aquesta planta. Si identifiquem, d'una manera un pèl forçada, l'àloe i el màstic, en tant que resines aromàtiques amb propietats medicinals, l'illa podria ser Quios, al nord de Samos i Icària, però això no acaba de ser convincent. Una altra possibilitat és que es tracti una etimologia imaginativa d'Alónnissos. A l'Antiguitat, aquest nom designava l'illa que es coneix modernament pel nom d'Ai-Stratis, i en temps del rei Otó de Grècia es va batejar així (equivocadament) una Espòrada veïna de Skópelos. Tant l'una com l'altra, però, són prou lluny del mar d'Icària.

BIBLIOGRAFIA

Pontani, Filippo Maria. 2011 [1970]. *Ανδρέα Κάλβου Ωδαί*. Κριτική έκδοση. Atenes: Ίκαρος.